

9. Кульчицький Б.В. Типологізація економічних систем у контексті гносеології суспільних трансформацій // Регіональна економіка. – 2003. – № 2. – С. 36-43.
10. Кульчицький Б.В. Порівняння економічних систем у контексті сучасного методологічного дискурсу: уроки для України // Регіональна економіка. – 2004. – № 1. – С. 16-21.
11. Кульчицький Б. Методологічні проблеми пошуку моделі економіки України у контексті порівняння сучасних економічних систем // Вісник Львівського ун-ту : серія економічна. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2004. – Вип. 32. – С. 287-294.
12. Кульчицький Б. Філософія економічної історії України і становлення національної економіки : Україна на шляху до ринку // Вісник Львівського ун-ту : серія економічна. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка. – 1998. – Вип. 28. – С. 29-32.
13. Кульчицький О. Основи філософії і філософічних наук. – Мюнхен-Львів: УВУ, 1995. – 164 с.
14. Кульчицький Я.В. Еколого-економічні системи (проблеми теорії і методології дослідження). – Львів : УкрДЛТУ, 2003. – 64 с.
15. Кульчицький Я.В. Проблеми формування соціально-екологічних суспільних відносин у контексті трансформації сучасних еколого-економічних систем. – Львів : Камула, 2005. – 144 с.
16. Кульчицький Я.В., Кульчицький Б.В. Порівняння економічних систем (проблеми методології). – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2007. – 318 с.
17. Франко І.Я. Зібрання творів. – У 50-ти т. – К. : Наук. думка. – 1985. – Т. 44, кн. 2. – 767 с.
18. Франко І.Я. Зібрання творів. – У 50-ти т. – К. : Наук. думка. – 1986. – Т. 45. – 574 с.
19. **Comparing Welfare Capitalism.** Social Policy and Political Economy in Europe, Japan and the USA / Ed. by B. Ebbinghaus and Ph. Manow. – London: Routledge, 2001. – 284 p.
20. Djankov S., Glaeser E., La Porta R., Lopez-de-Silanes F., Shleifer A. The New Comparative Economics // Journal of Comparative Economics. – 2003. – Vol. 31. – Issue 4. – P. 595-619.
21. Kowalik T. Współczesne systemy ekonomiczne: Powstawanie, ewolucja, kryzys. – Warszawa: Wydawnictwo WSPiZ im. Ł. Koźmieskiego, 2000. – 355 s.
22. **Reforming the State:** Fiscal and Welfare Reform in Post-Socialist Countries / Ed. by J. Kornai, S. Haggard, R. Kaufman. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 284 p.
23. Seligar B. Toward a More General Theory of Transformation // Eastern European Economics. – 2002. – Vol. 40. – No. 1. – P. 36-62.
24. **Varieties of Capitalism:** The Institutional Foundations of Comparative Advantage / Ed. by P. Hall and D. Soskice. – N.-Y., Oxford: Oxford University Press, 2001. – 540 p.

**УДК 330.362:330.143.1:631.115.11(477) Доц. О.Р. Марець, канд. екон. наук;
асист. О.М. Вільчинська – Львівський НУ ім. Івана Франка**

СИСТЕМА НАЦІОНАЛЬНИХ РАХУНКІВ ЯК ІНСТРУМЕНТАРІЙ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ РОДИННОГО РОЗПОДІЛУ ДОХОДІВ

Розглянуто діяльність домогосподарства як інституційної одиниці, показано стадії утворення, розподілу, перерозподілу та використання доходів сектора домогосподарств України. Відповідно до наведених теоретичних викладень, оцінено вклад домогосподарств у розширене відтворення економіки України.

Ключові слова: родинний розподіл доходів, домогосподарство, розподіл первинних доходів, перерозподіл доходів, споживання, заощадження.

*Assoc. prof. O.R. Marets; assist. O.M. Vil'chynska –
L'viv NU named after Ivan Franko*

System of national accounts metrology for macroeconomic analyses households income differentiation

Analysis of the household's behavior is done using the notion of the main macroeconomic processes. These are as follows: production of goods and services; generation, allo-

cation, distribution and redistribution of income; use of income; accumulation. Household is one of the most important economic sectors (according to a national accounting). Thus the main functions, aims and behavior of household are detailed in the article.

Важливим напрямом аналізу родинного розподілу доходів на макрорівні є вивчення процесу формування доходів суспільства, їх структури, динаміки та напрямів використання. У системі національних рахунків (СНР) розроблено цілу низку показників, які слугують для аналізу виробництва, утворення, розподілу, перерозподілу та використання доходів і які є своєрідними індикаторами економіки. На нашу думку, розуміння того, як саме такі показники формуються, є підґрунтям макроекономічного аналізу родинного розподілу доходів.

Проблеми аналізу родинного розподілу доходів на макрорівні ще не належно досліджені. Дослідники здебільшого приділяли увагу окремим аспектам державного регулювання доходів населення, зокрема, бюджетним методам. Вважаємо, що макроекономічний аналіз родинного розподілу доходів має охоплювати всебічне врахування впливу держави на формування доходів населення та прогнозування наслідків такого впливу.

Метою статті є дослідження стану та проблем макроекономічного аналізу родинного розподілу доходів, характеристика системи показників, які використовують в СНР для вивчення сектора домогосподарств на кожній із стадій розширеного відтворення та динаміки вкладу цього сектора в розширене відтворення економіки України.

Об'єктом СНР є національна економіка, тобто сукупність взаємопов'язаних інституційних одиниць – резидентів, які зайняті економічною діяльністю [4, с. 91-93]. *Інституційною одиницею* (ІО) є елементарна господарська одиниця, яка може володіти активами, брати на себе зобов'язання, здійснювати економічну діяльність та операції з іншими економічними одиницями. Залежно від економічної поведінки всі резидентні ІО групують у п'ять секторів. Сектор складається із ІО, які ухвалюють однакові рішення відповідно до своєї діяльності та бажаних економічних результатів. Для прикладу, домашні господарства можуть виробляти продукцію, щоб реалізувати її на ринку або споживати. У цьому випадку їх називають некорпоративними підприємствами. Сектори економіки та їх характеристику представлено в табл. 1.

Кожен сектор економіки характеризується особливими завданнями та процесом утворення доходів. Тому набір показників, який описує їх діяльність, також є особливим для кожного сектора.

Оскільки наша мета – проаналізувати саме родинний розподіл доходів, а він показує як грошовий дохід суспільства розподіляється між окремими домогосподарствами [1, с. 7]. Відтак ми зосередимось на показниках, які формують відповідні рахунки і описують процеси, притаманні сектору домогосподарств. Зазначимо, що ці показники поєднані між собою балансовим взаємозв'язком.

Ступінь участі домогосподарств у виробництві благ в національній економіці є її важливим соціально-економічним індикатором. Адже виробнича діяльність цього сектора економіки є неформальною і її пожвавлення вказує на неможливість з тих чи інших причин працювати у формальному секторі. Тож важливе значення має адекватна оцінка виробничої діяльності домогосподарств.

Табл. 1. Сектори економіки, їх функції та джерела утворення ресурсів

Сектор	Інституційні одиниці	Джерело утворення ресурсів	Мета діяльності
Нефінансові корпорації	Підприємства, асоціації підприємств, торговельні палати тощо	Виторг від продажу товарів	Виробництво товарів
Фінансові корпорації	Банки, страхові компанії, інвестиційні та приватні пенсійні фонди, біржі тощо	Доходи від надання в кредит фінансових засобів; страхові внески	Фінансування; страхування
Загальне державне управління	Фонди соціального страхування, Державний Пенсійний фонд, державний фонд сприяння зайнятості населення тощо	Податки на ІО інших секторів; доходи від власності	Надання неринкових послуг; розподіл та перерозподіл національного доходу і національного багатства
Домогосподарства	Домогосподарства (як споживачі)	Заробітна плата, доходи від власності, трансфери	Споживання благ; заощадження
	Некорпоративні підприємства домогосподарств (як виробники)	Виторг від продажу товарів (змішаний дохід)	Виробництво благ
Некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства	Релігійні та громадські організації, політичні партії тощо	Добровільні внески; пожертви; доходи від власності	Надання домогосподарствам неринкових послуг

Джерело: 2, с. 30.

Безпосереднім результатом виробництва є утворення, розподіл та перерозподіл доходів. Частка доходів, перерозподілених на користь сектора домогосподарств, має вирішальне значення. Вона є базою для формування, з одного боку, споживчого попиту, а з іншого – заощаджень. Масштаби резервних фінансових ресурсів домогосподарств та їхньої інвестиційної активності є важливими чинниками розвитку національної економіки. У табл. 2 показано вклад домогосподарств у процеси виробництва, розподілу та перерозподілу доходів, споживання та заощадження в економіці України (які в СНР названо стадіями розширеного відтворення).

В СНР для інституційних секторів економіки визначають такі рахунки: виробництва; первинного розподілу доходу; вторинного розподілу доходів; перерозподілу доходу в натурі; використання доходу; нагромадження.

Розглянемо детальніше стадії утворення, розподілу, перерозподілу та використання доходів сектора домогосподарств, тобто конкретизуємо структуру національних рахунків, на яких базується макроекономічний аналіз родинного розподілу доходів в СНР.

Показником результатів виробництва у СНР є *випуск* – вартість усіх створених резидентами країни благ та наданих послуг за певний період. У ресурсній частині рахунку виробництва показують випуск товарів та послуг, у розділі використання – проміжне споживання товарів та послуг. Динаміку

показників, які характеризують сектор домашніх господарств у рахунку виробництва, наведено в табл. 3.

Табл. 2. Вклад домогосподарств у розширене відтворення економіки України, 1999-2006 рр.

Стадії розширеного відтворення	Показник	Частка домогосподарств у всій економіці, %							
		1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Виробництво	Валова додана вартість	16,7	17,7	17,0	17,2	15,6	14,5	15,5	15,7
Розподіл первинних доходів	Валове сальдо первинних доходів	61,3	60,8	60,2	63,9	62,7	61,3	65,3	64,7
Перерозподіл доходів	Валовий наявний дохід	56,1	57,1	57,3	60,9	59,1	59,8	66,2	66,0
	Валовий скоригований наявний дохід	71,3	70,9	70,6	73,4	71,6	71,4	78,2	77,0
Споживання	Кінцеві споживчі видатки	90,6	72,2	71,8	73,1	72,6	73,5	74,8	75,2
Заощадження	Валове заощадження	5,0	10,9	13,8	27,9	22,5	28,9	40,8	35,2

Джерело: 5, с. 40-42; 6, с. 42-46; 7, с. 42-46; 8, с. 41-45; 9, с. 41-43; 10, с. 39-43; 11; 13

Табл. 3. Сектор домашніх господарств у рахунку виробництва (у фактичних цінах, млн грн), 1999-2006 рр.

Показник	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Ресурси								
Випуск (в основних цінах)	31819	47306	56791	62310	68965	81693	106862	133035
Всього	31819	47306	56791	62310	68965	81693	106862	133035
Використання								
Проміжне споживання	13693	21795	26169	27698	31394	36423	46496	58576
Валова додана вартість	18126	25511	30622	34612	37571	45270	60366	74459
Всього	31819	47306	56791	62310	68965	81693	106862	133035
Споживання основного капіталу	-404	-362	-410	-438	-478	-550	-563	-466
Чиста додана вартість	17722	25149	30212	34174	37093	44720	59803	73993

Джерело: 5, с. 40-42; 6, 42-46; 7, с. 42-46; 8, с. 41-45; 9, с. 41-43; 10, с. 39-43; 11; 13

Виробництвом у секторі домашніх господарств займаються некорпоративні підприємства (НКП), які належать домашнім господарствам. Вони виробляють товари та послуги для реалізації на ринку (ринковий випуск) та для використання в даному домашньому господарстві (випуск для власного кінцевого використання). Відповідно до цього розрізняють два види НКП [14]:

- ринкові некорпоративні підприємства – їх створюють для виробництва товарів та послуг для їх продажу або натурального обміну на ринку. Вони можуть займатись будь-яким видом виробничої діяльності і мати різну кіль-

кість найманих працівників, які не обов'язково мають бути членами даного домогосподарства;

- підприємства, які виробляють продукцію для власного кінцевого використання.

Виробнича діяльність домогосподарств охоплює виробництво і перероблення сільськогосподарської продукції, мисливство та рибальство, будівництво для власних потреб, виробництво предметів довгострокового користування, меблів, одягу тощо. Також виробництвом вважають оплачувані побутові і домашні послуги, надані домашньою прислугою, капітальний ремонт житла, а також умовно розраховану вартість проживання у власному житлі.

До проміжного споживання відносять [14]:

- купівлю товарів (інструментів, будівельних матеріалів тощо) та інші видатки, пов'язані з виробництвом;
- оплату послуг, пов'язаних з обслуговуванням домашніх тварин, послуг зі страхування тварин і господарських приміщень;
- плату за оренду господарських приміщень, автомобілів, устаткування, які використовують з метою виробництва;
- видатки власників будинків та квартир на поточний ремонт, на встановлення систем сигналізації.

Логічним продовженням процесу виробництва є утворення доходів, що показують у рахунку *утворення доходу*. Джерелом утворення доходів є валова додана вартість (ВДВ). Виробники використовують її для виплати заробітної плати працівникам, податків, пов'язаних із виробництвом та імпортом – державі. Крім того, вони отримують субсидії. Те, що залишається після цих виплат, називають валовим прибутком (змішаним доходом у домогосподарствах).

Із ВДВ домогосподарства виплачують оплату праці та чисті податки на виробництво (за мінусом субсидій). Відповідні виплати в цьому секторі здійснюють некорпоративні підприємства (працівникам виплачують заробітну плату, державі – податки, пов'язані з виробництвом). Оскільки оплату праці отримує лише сектор домогосподарств, то на даному етапі відбувається як переміщення ресурсів між секторами, так і всередині сектора, що можна вважати першим кроком родинного розподілу доходів. Адже тут можна побачити, як грошовий дохід суспільства розподіляється між домогосподарствами. Податки, пов'язані з виробництвом, повністю спрямовують в сектор загального державного управління. Те, що залишається в секторі домогосподарств, називають *змішаним доходом*. Змішаний дохід є доходом некорпоративних підприємств домогосподарств. Оскільки власник такого підприємства, як правило, сам в ньому працює, то розмежувати його дохід як *власника* і як *найманого працівника* практично неможливо. Так з'явився термін змішаний дохід [4, с. 111].

Платежі, пов'язані із підприємницькою діяльністю, в СНР називають податками на виробництво та імпорт. Вони складаються з податків на продукти та інших податків, пов'язаних з виробництвом. До податків на продукти відносять податок на додану вартість (ПДВ), акцизний збір із вироблених в Україні та ввезених на територію України товарів, плата за придбання спеціального торгового патенту на здійснення торговельної діяльності та діяльності з надання побутових послуг, ввізне та вивізне мито, податок з реклами, податок на

підприємницьку діяльність та інші. До інших податків, пов'язаних з виробництвом, відносять: податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин; земельний податок; фіксований сільськогосподарський податок; місцеві податки та збори; платежі до цільових фондів та інші. Перелік податків залежить від чинного законодавства і може щорічно змінюватись.

Виходячи з цього, рахунок утворення доходу показує процес утворення доходів у процесі виробництва (див. табл. 4)

Табл. 4. Сектор домашніх господарств у рахунку утворення доходу (у фактичних цінах, млн грн), 1999-2006 рр.

Показник	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Ресурси								
Валова додана вартість	18126	25511	30622	34612	37571	45270	60366	74459
Всього	18126	25511	30622	34612	37571	45270	60366	74459
Використання								
Оплата праці найманих працівників	0		203	72	81	79	423	3632
Інші податки пов'язані з виробництвом	474	453	517	622	767	925	1125	1260
Інші субсидії пов'язані з виробництвом	–	–	-26	-60	-85	-112	-149	-85
Валовий прибуток, змішаний дохід	17652	25058	29928	33978	36808	44378	58967	69652
Всього	18126	25511	30622	34612	37571	45270	60366	74459

Джерело: 5, с. 40-42; 6, 42-46; 7, с. 42-46; 8, с. 41-45; 9, с. 41-43; 10, с. 39-43; 11; 13

Домогосподарства є власниками частини чинників виробництва, що створює передумови для родинного розподілу доходів. Так, частина членів домогосподарств формує трудовий потенціал інших секторів економіки, де вони працюють і отримують основну частину своїх доходів. Отримання доходів відбувається на стадії первинного розподілу доходів. Тут і на наступних стадіях сектор домогосподарств (як і інші сектори) розглядається не як *виробник*, а як *отримувач* доходів за відповідні ресурси, що їх вони постачають на ринок. На цьому етапі бачимо вже переміщення доходів між секторами економіки на користь сектора домогосподарств.

Первинні доходи домогосподарств – це доходи від зайнятості та від власності. Є два види доходів від зайнятості: оплата праці та змішаний дохід. *Оплату праці* наймані робітники отримують у грошовій або натуральній формі за виконану роботу. *Змішаний дохід* є доходом некорпоративних підприємств домогосподарств, про що вже йшлося.

Варто зауважити, що у СНР до доходів домогосподарств приписують так звані *умовно нараховані доходи*. Це, наприклад, рента від проживання у власному житлі. Зміст цього приписування полягає в тому, що осіб, котрі живуть у власних помешканнях, вважають власниками засобів виробництва (основного капіталу). Розмір цієї ренти має відповідати потенційній ринковій вартості проживання у цьому житлі. Крім того, деякі дослідники пропонують також вважати доходами домогосподарств вартість послуг від володіння домашнім майном. У цьому випадку доходи мали б дорівнювати амортизацій-

ним відрахуванням (аналогічно як з основним капіталом). Показники, які відображають сектор домашніх господарств у *рахунку розподілу первинного доходу*, наведено в табл. 5.

Табл. 5. Сектор домашніх господарств у рахунку розподілу первинного доходу (у фактичних цінах, млн грн), 1999-2006 рр.

Показник	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Ресурси								
Валовий прибуток, змішаний дохід	17625	25058	29928	33978	36808	44378	58967	69652
Оплата праці найманих працівників	57902	72099	86741	103490	122940	158578	218384	271313
Доход від власності	2422	3322	4275	5297	6706	8337	11072	13855
Всього	77976	100479	120944	142765	166454	211293	288423	354820
Використання								
Доход від власності	120	158	190	334	902	1864	3523	8374
Валове сальдо первинних доходів	77856	100321	120754	142431	165552	209429	284900	346446
Всього	77976	100479	120944	142765	166454	211293	288423	354820

Джерело: 5, с. 40-42; 6, 42-46; 7, с. 42-46; 8, с. 41-45; 9, с. 41-43; 10, с. 39-43; 11; 13

Отже, унаслідок первинного розподілу доходів, домогосподарства отримують від інших секторів оплату праці, змішаний дохід та доходи від власності. Проте цей розподіл не забезпечує засобами існування всі домогосподарства. Наприклад, сім'я у складі двох непрацюючих пенсіонерів не отримує доходи від зайнятості. Тому вкрай важливим є перерозподіл доходів, в процесі якого домогосподарства отримують *соціальні допомоги* (пенсії, допомоги з безробіття, стипендії тощо) та інші *поточні трансфери* (добровільні внески і пожертви, гуманітарну допомогу в грошовій формі). Водночас ті домогосподарства, що отримують первинні доходи, виплачують *податки на доходи і власність, відрахування на соціальне страхування та страхові виплати, не пов'язані із страхуванням життя*.

Після виплати податків та отримання грошових трансферів у домогосподарств залишається *валовий наявний дохід* (ВНД). Це максимальна сума, яку населення може витратити на споживання, без залучення своїх грошових заощаджень, доходів від реалізації активів, а також збільшення своїх зобов'язань.

У табл. 6 наведено показники, які характеризують сектор домогосподарств у рахунку *вторинного розподілу доходів*.

Кошти, вилучені у домашніх господарств сектором загального державного управління у вигляді податків і подібних платежів, повертаються у вигляді соціальних трансферів у натуральній формі (послуги освіти, охорони здоров'я, культури, соціального забезпечення тощо).

Унаслідок цього додаткового перерозподілу утворюється так званий *валовий скоригований наявний дохід* (ВСНД). Скоригований наявний дохід домогосподарств перевищує їх наявний дохід на суму отриманих трансферів у натуральній формі. В Україні ці трансфери охоплюють пільги з оплати житлово-комунальних послуг, транспорту і зв'язку.

Табл. 6. Сектор домашніх господарств у рахунку вторинного розподілу доходу (у фактичних цінах, млн грн), 1999-2006 рр.

Показник	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Ресурси								
Валове сальдо первинних доходів	77856	100321	120754	142431	165552	209429	284900	346446
Соціальні допомоги, крім допомог в натурі	15031	18874	23978	31601	35318	52035	84617	103092
Інші поточні трансферти	3686	2510	5112	6656	8281	11500	12545	14510
Всього	94447	121705	149844	180688	209151	272964	382062	464048
Використання								
Поточні податки на доходи, майно тощо	4612	6564	9020	11054	13789	13553	17774	23396
Внески на соціальне страхування	16384	17147	20659	26620	30916	44998	62827	73327
Інші поточні трансферти	660	1023	707	958	1390	1830	2623	3273
Валовий наявний дохід	72791	96971	119458	142056	163056	212583	298838	364052
Всього	94447	121705	149844	180688	209151	272964	382062	464048

Джерело: 5, с. 40-42; 6, с. 42-46; 7, с. 42-46; 8, с. 41-45; 9, с. 41-43; 10, с. 39-43; 11; 13

Показники, які характеризують сектор домашніх господарств у рахунку перерозподілу доходу в натурі, наведено в табл. 7.

Табл. 7. Сектор домашніх господарств у рахунку перерозподілу доходу в натурі (у фактичних цінах, млн грн), 1999-2006 рр.

Показник	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Ресурси								
Валовий наявний дохід	72791	96971	119458	142056	163056	212583	298838	364052
Соціальні трансферти в натурі	19754	23481	27724	29029	34429	413114	54145	66298
Всього	92545	120452	147182	171085	197485	253897	352983	430350
Використання								
Валовий скоригований наявний дохід	92545	120452	147182	171085	197485	253897	352983	430350
Всього	92545	120452	147182	171085	197485	253897	352983	430350

Джерело: 5, с. 40-42; 6, с. 42-46; 7, с. 42-46; 8, с. 41-45; 9, с. 41-43; 10, с. 39-43; 11; 13

Таким чином, домашні господарства втрачають унаслідок перерозподілу доходів у грошовій формі, але отримують компенсацію цих втрат. Така система призводить не тільки до підтримання рівня фактичного кінцевого споживання, але і до значної корекції структури споживання домогосподарств на користь найменш забезпечених одиниць сектору. Та водночас це обмежує вибір домогосподарств у споживанні неринкових індивідуальних послуг, що негативно впливає на їх якість.

Після того, як сектори отримують валовий наявний дохід, вони починають його використовувати. Валовий наявний дохід домогосподарств

(ВНД^{ДГ}) у процесі використання поділяється на дві частини: кінцеве споживання та валове заощадження. На стадії використання скоригованого наявного доходу до видатків домогосподарств на кінцеве споживання приєднуються соціальні трансфери в натурі.

У табл. 8 наведено показники, які відображають сектор домашніх господарств в рахунку використання наявного доходу.

Табл. 8. Сектор домашніх господарств у рахунку використання доходу (у фактичних цінах, млн грн), 1999-2006 рр.

Показник	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Ресурси								
Валовий наявний дохід	72791	96971	119458	142056	163056	212583	298838	364052
Всього	72791	96971	119458	142056	163056	212583	298838	364052
Використання								
Кінцеві споживчі витрати (індивідуальні)	71310	92406	112260	124560	146301	180956	252624	319383
Валове заощадження	1481	4565	7198	17496	16755	31627	46214	44669
Всього	72791	96971	119458	142056	163056	212583	298838	364052

Джерело: 5, с. 40-42; 6, с. 42-46; 7, с. 42-46; 8, с. 41-45; 9, с. 41-43; 10, с. 39-43; 11; 13

Споживання, залежно від його характеру, в СНР поділяють на проміжне та кінцеве. Кінцеве споживання характеризує видатки господарських одиниць на купівлю товарів та послуг, які використовують безпосередньо для задоволення поточних потреб. *Кінцеве споживання* домашніх господарств охоплює видатки на продукти харчування та непродовольчі товари (сума видатків на купівлю); споживання продуктів харчування власного виробництва (із особистого селянського господарства) та непродовольчої продукції власного виробництва; споживання у натуральній формі за рахунок соціальних та інших трансферів. *Валове заощадження* визначають балансовим методом як ту частину наявного доходу, котру не витратили на кінцеве споживання.

Фактичне кінцеве споживання домогосподарств – це вартість усіх товарів та послуг, придбаних домогосподарствами для споживання незалежно від джерела фінансування. Воно складається із видатків на фактичне кінцеве споживання та отриманих трансферів від державних установ і некомерційних організацій.

Як ми зазначали на початку, поточні рахунки в СНР підсумовуються рахунками нагромадження. Українська статистика становить рахунок капіталу. Він охоплює такі показники: чисте заощадження, капітальні трансфери одержані та сплачені, валове нагромадження основного капіталу, споживання основного капіталу, зміна запасів матеріальних оборотних коштів, придбання за виключенням вибуття цінностей та чисте кредитування.

Валове нагромадження основного капіталу – це купівля об'єктів довгострокового використання (з терміном служби більше одного року) для створення в майбутньому доходу внаслідок їх впровадження у виробництво.

Валове нагромадження сектора домогосподарств охоплює [4, с. 398]:

- купівлю зі врахуванням вибуття житла, що перебуває у власності громадян;
- основні фонди особистих селянських господарств та фермерських господарств (робоча та продуктивна худоба, багаторічні насадження, господарські будівлі, сільськогосподарська техніка);
- тощо.

Балансуюча стаття рахунку капіталу може бути додатною (тоді її називають *чистим кредитуванням*) і від'ємною (*чисте запозичення*). У першому випадку сектор володіє вільними ресурсами, які він може позичити іншим секторам, у другому – ця інституційна одиниця користується засобами іншого сектора. Показники в табл. 9 характеризують сектор домогосподарств у рахунку капіталу.

**Табл. 9. Сектор домашніх господарств у рахунку капіталу
(у фактичних цінах, млн грн), 1999-2006 рр.**

Показник	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Зміни в зобов'язаннях і чистому багатстві								
Чисте заощадження	1077	4203	6788	17058	16277	31077	45651	44203
Капітальні трансферти одержані	47	68	68	623	553	907	1130	1387
передані	-	-	-	-	-	-	-111	-92
Всього (зміни чистого багатства за рахунок заощадження і капітальних трансфертів)	1124	4271	6856	17681	16830	31984	46670	45498
Зміни в активах								
Валове нагромадження основного капіталу	1588	1712	2233	2560	2410	3993	5772	9937
Споживання основного капіталу	-404	-362	-410	-438	-478	-550	-563	-466
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	-1091	1672	1571	873	190	580	90	-1244
Придбання за виключенням вибуття цінностей	134	145	82	92	111	138	164	227
Чисте кредитування (+), чисте запозичення (-)	897	1104	3380	14594	14597	27823	41207	37044
Всього	1124	4271	6856	17681	16830	31984	46670	45498

Джерело: 5, с. 40-43; 6, с. 42-46; 7, с. 42-46; 8, с. 41-45; 9, с. 41-43; 10, с. 39-43; 11; 13

Капітальні трансфери складаються із податків на капітал, інвестиційних субсидій, інших капітальних трансферів. Податки на капітал охоплюють податки на вартість активів та чисту вартість основного капіталу, що належить домогосподарствам. Інвестиційні субсидії складаються із капітальних трансферів у грошовій та натуральній формі, що їх домогосподарствам надає сектор загального державного управління для фінансування видатків на купівлю основного капіталу.

Отже, ми показали послідовність опису діяльності домогосподарств у термінах СНР та вказали на те, як методологія СНР забезпечує макроекономічний рівень аналізу і дає змогу комплексно вивчати родинний розподіл доходів у розрізі стадій розподілу та перерозподілу національного доходу, що, своєю чергою, є підґрунтям для прийняття та оцінки управлінських рішень.

Література

1. **Доходи** та заощадження в перехідній економіці України / за ред. С. Панчишина та М. Савлука. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003-406 с.
2. **Марець О.Р.** Домогосподарство в умовах ринкової трансформації економіки України : дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.01.01 / Марець Оксана Романівна – Л., 2004. – 208 с.
3. **Методологічні** положення зі статистики / Держком. статистики України. – К. : Август, 2002. – 552 с.
4. **Национальное** счетоводство : учебник. – 2-е изд. / под ред. Б.И. Башкатова. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 608 с.
5. **Статистичний** щорічник України за 2000 рік. – К. : Техніка, 2001. – 600 с.
6. **Статистичний** щорічник України за 2001 рік. – К. : Техніка, 2002. – 648 с.
7. **Статистичний** щорічник України за 2002 рік. – К. : Консультант, 2003. – 633 с.
8. **Статистичний** щорічник України за 2003 рік. – К. : Консультант, 2004. – 591 с.
9. **Статистичний** щорічник України за 2004 рік. – К. : Консультант, 2005. – 6 с.
10. **Статистичний** щорічник України за 2005 рік. – К. : Консультант, 2006. – 576 с.
11. **Статистичний** щорічник України за 2006 рік. – К. : CD-Вид-во "ІНФОДИСК" (програма оболонка), 2007.
12. **Суринов А.Е.** Введение в национальное счетоводство. – М. : ИИЦ "Статистика России", 2005. – 356 с.
13. [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/vvp/nrzise/nrzise2006_u.htm
14. [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/s_nac_r

УДК 330.143.1

*Доц. О.І. Іляш, канд. екон. наук;
магістрант Ж.Б. Кантур – Львівська КА*

ПРОДУКТИВНІСТЬ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАЦІ, РЕЗЕРВИ І ШЛЯХИ ЇХ ПІДВИЩЕННЯ

Розглянуто підходи до визначення сутності продуктивності та ефективності праці в сучасних умовах трансформації економічної системи, їхній вплив на діяльність підприємства. Висвітлено основні проблеми цих категорій в умовах сучасної ринкової системи та запропоновано підходи та щодо їх підвищення.

Ключові слова: продуктивність, ефективність, ринок праці, робоча сила, заробітна плата.

Assoc. prof. O.I. Ilyash; undergraduate Z.B. Kantur – L'viv commercial academy

Productivity and efficiency of labour, backlogs and ways of their increase

Approaches are considered to determination of essence of the productivity and efficiency of labour in the modern terms of transformation of the economic system, their influence on activity of enterprise. The basic problems of these categories are reflected in the conditions of the modern market system, and offered approach and ways in relation to their increase.

Keywords: productivity, efficiency, market of labour, labour force, zarobitnya pay.

Однією з головних та найважливіших загальногосподарських та галузевих функцій в умовах вітчизняних ринкових реалій є раціональне використання трудових ресурсів на всіх рівнях національної економіки, що сприятиме виготовленню конкурентоспроможної продукції, поліпшенню економічної діяльності і зростанню прибутків працівників. Реалізація цих завдань є неможливою без підвищення продуктивності та ефективності праці.